

Kościelak, Lech J.

Sprawa postulacji Wichmana na arcybiskupa Magdeburga

Notatki Płockie 23/3-96, 51-56

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawa postulacji Wichmana na arcybiskupa Magdeburga

Drukowana poniżej praca seminaryjna Lecha Kościelaka, studenta III roku historii Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego łączy się z opublikowanym na łamach naszego kwartalnika cyklem artykułów poświęconych katedralnym Drzwiom Płockim. Nawiązuje ona do drukowanego w Nr 2/1977 artykułu „O dacie wykonania Drzwi Płockich w warsztacie magdeburgskim” pióra doc. dr. Andrzeja Poppe, pod którego kierunkiem naukowym została napisana.

Jedna z płyt drzewi przedstawia wizerunek Wichmana z Seeburg, wytrawnego polityka — stronnika cesarza Fryderyka Rudobrodego, jednego z najzdolniejszych sterników metropolii magdeburgskiej (1152—1192). Towarzyszący temu wizerunkowi napis nazywa Wichmana po prostu biskupem, co dawno podsunęło domysł, że Drzwi dla katedry płockiej wykonano w latach 1152—1154. Lech Kościelak śledząc losy zabiegów o paliusz i potwierdzenie papieskie dla Wichmana między czerwcem 1152 a czerwcem 1154 r. przedstawił szczegółową dokumentację potwierdzającą tezę zgodnie z którą, zamówione przez biskupa płockiego Aleksandra z Malonne brązowe drzwi zostały zrealizowane w warsztacie magdeburgskim jako gotowa do montażu całość w okresie między lipcem roku 1153 a lutym roku 1154 i bez zwłoki wysłane do Płocka.

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Z datą wykonania romańskich, katedralnych Drzwi Płockich jak próbowano ostatnio wykazać, łączy się trwający w latach 1152—1154 spór między kurią papieską, a królem niemieckim Fryderykiem I Barbarossą o wyniesienie Wichmana — biskupa Naumburga — na arcybiskupstwo magdeburgskie¹⁾. Niniejszy przyczynek stanowi próbę przesłedzenia w jakim stopniu toczące się zmagania znalazły odbicie w zachowanych z tego okresu dokumentach, zarówno wystawionych przez samego Wichmana jak i tych, w których jest on wymieniany. Jego tytułatura występująca w tych dokumentach może rzucić więcej światła na bieg wydarzeń.

Zgon 15 stycznia 1152 roku arcybiskupa Magdeburga Fryderyka z Wettin²⁾, wyłonił sprawę następstwa na stolicy metropolitalnej. Nie osiągnięto jednak zgodności co do wyboru; większość kapituły opowiedziała się za prepozytem katedralnym Gerhardem, a siedmiu kanoników poparło dziekana katedralnego Hazo³⁾. W tej sytuacji interweniował wybrany 7 marca 1152 r. królem niemieckim Fryderyk⁴⁾. Nie poparł on żadnego z dotychczasowych kandydatów lecz opowiedział się za nowym, którym był biskup Naumburga (słowiańska Żytyca; łac. Cicens) Wichman⁵⁾. Trafnie wnosil P. Rassow, że Hazo wątpiąc w swoje szanse i inspirowany przez Ottona, biskupa Fryzyngi poparł kandydaturę Wichmana⁶⁾. Inicjatywa Ot-

tona, współpracownika nowego króla, o której zresztą sam wspomina⁷⁾ świadczy o tym, że władca niemiecki w dążeniu do ożywienia odpowiednich postanowień konkordatu wormackiego z 1122 r. wykorzystał nadarzającą się sposobność do ingerencji w sprawy kościelne.

Sprawa objęcia metropolii przez Wichmana nie była prosta w realizacji gdyż większość kapituły magdeburgskiej na czele z prepozytem Gerhardem wyraziła sprzeciw⁸⁾. Z tego też względu sprawa inwestytury była odkładana aż do czerwcowego zjazdu króla z episkopatem i książętami w Regensburgu (Ratzbona). To też do czerwca 1152 r. Wichman występuje we wszystkich dokumentach jako biskup Naumburga⁹⁾. Godne uwagi, że na zachowanym w oryginale dokumencie z 28 czerwca 1152 r. wystawionym w Halberstadt przez tamtejszego biskupa Ulryka dla klasztoru Hillersleben wspomniany jest w charakterze świadka arcybiskup Magdeburga Fryderyk¹⁰⁾. Z treści aktu wynika, że dotyczy on czynności dokonanej z inspiracji wspomnianego wyżej, stąd też został on pośmiertnie wymieniony na początku listy świadków w formule „Frithericus Magdeburgensis archiepiscopus cum clero sibi subiecto” — Fryderyk arcybiskup Magdeburga z klerem sobie podwładnym. Wśród świadków wymieniono imiennie także sześciu członków kapituły magdeburgskiej na czele z prepozytem Gerhardem, a więc tych którzy sprzeciwiali się nominacji Wichmana.

29 czerwca 1152 roku rozpoczął się zjazd w Regensburgu³¹ i w pierwszych dniach jego obrad zapadła decyzja co do obsady wakującej metropolii. Fryderyk I Barbarossa nie bacząc na nieustępliwość Gerharda i jego stronników nadał inwestyturę Wichmanowi³²). Jak świadczą dokumenty ów nadal administrował diecezją naumburską³³). Osiągnięte porozumienie na zjeździe świeckich i duchownych dostojników Niemiec w sprawie obsady arcybiskupstwa magdeburskiego znalazło swój wyraz w liście episkopatu niemieckiego adresowanym do papieża Eugeniusza III³⁴). Jak wynika z odpowiedzi papieża z dnia 17 sierpnia 1152 r. list ten został zredagowany w czasie trwania zjazdu w Regensburgu (29 czerwca — 15 lipca 1152 r.), a więc w pierwszej połowie lipca. Zgodnie z duchem powziętych na zjeździe decyzji arcybiskupi: Eberhard z Salzburga, Hartwig z Bremy i Hillin z Trewiru oraz biskupi: Eberhard z Bambergu, Herman z Konstancji, Henryk z Regensburga, Otto z Fryzylngi, Konrad z Passawy, Daniel z Pragi, Anzelm z Havelbergu i Burchard z Eichstädt zabiegali u papieża o przeniesienie Wichmana z Żytycy do Magdeburga.

Wichman tymczasem w oczekiwaniu na potwierdzenie papieskie i paliusz w dokumencie z 5 lipca 1152 r. wydanym w Regensburgu przez Fryderyka dla klasztoru w Moggio występuje już jako arcybiskup Magdeburga³⁶). Znamienne, że wymieniony został w spisie świadków dopiero na piątym miejscu nie tylko po arcybiskupie Salzburga Eberhardzie ale także po biskupach: Henryku z Ratyzbony, Eberhardzie z Bambergu i Konradzie z Padwy. Wynikało to zapewne stąd, że Wichman traktowany był jako elekt.

Na pojednanie nie zanosilo się ponieważ „prepozyt Gerhard do Rzymu postąpiwszy przed oblicze papieża Eugeniusza przystąpił”³⁶). Zaapelował tam o sprawiedliwość i poparcie dla swojego prawnie dokonanego wyboru, a Wichmana wyniesionego przez króla nad innych, wbrew większości, nazwał intruzem. Gerbard musiał wyruszyć do Sieny już w początkach lipca, skoro Eugeniusz III w odpowiedzi z dnia 1 sierpnia 1152 r. stojąc na gruncie swobodnego wyboru opowiedział się za prepozytem katedralnym Gerhardem i kapitułą; ignorując tym samym inwestyturę Wichmana³⁷). Znacznie ostrzejszy w tonie był następny list Eugeniusza III napisany 17 sierpnia 1152 roku również w Sienie, a skierowany do tej części episkopatu niemieckiego, która uznała desygnację królewską³⁸).

Papież gani w nim arcybiskupów Eberharda z Salzburga, Hartwiga z Bremy i Hillina z Trewiru, a także wspierających ich biskupów za to, że przedkładając doczesne korzyści i działając wbrew prawu wysłali do niego pisemne postannictwo zalecające Wichmana, chcąc przypodobać się panującemu. Wzywa duchownych niemieckich do tego aby zastosowali się do treści listu przesłanego kapitule magdeburskiej.

Z datacji pism papieskich wynika, że prawdopodobnie najpierw dotarł do Rzymu Gerhard ze swoją apelacją i wyprzedził tym krokiem pisemne postannictwo episkopatu niemieckiego polecające papieżowi Wichmana, desygnowanego na arcybiskupa Magdeburga.

Wobec nieustępliwości papieża, przy jednoczesnym poparciu królewskim i części episkopatu niemieckiego sprawa Wichmana pozostawała dalej w zawieszaniu. Był to bowiem już okres kiedy władcy świeccy w wyborze biskupów musieli liczyć się z zaleceniami papieskimi. Postanowienia konkordatu wormackiego z 1122 r. zmieniły sposób obsady biskupstw, a „sobót laterański II z roku 1139 stworzył warunki, w których kanonicy katedralni mogli odgrywać najpoważniejszą rolę w wyborach biskupa: jego uchwały stwierdzały, że mają oni dokonywać wyboru posługując się radą „virorum religiosorum”³⁹).

Tak więc brak akceptacji ze strony kanoników katedralnych wspieranych przez papieża stawiał Wichmana i popierających go biskupów niemieckich w kłopotliwej sytuacji. Tym można tłumaczyć tytuł Wichmana w dokumencie, który posiada tylko datę roczną 1152 i jest wystawiony przez Hartwiga, arcybiskupa Bremy dla kościoła Sióstr Najświętszej Marii Panny w Magdeburgu²⁰: Wichman będąc pierwszym ze świadków występuje jako „dominus Wigmannus, Magdeburgensis electus”, dalej znajduje się Otto vicedominus, a za nim Bertold, prepozyt katedralny z Naumburga ale z tytułem „ecclesiae prenotatus”. Fakt występowania członka kapituły magdeburskiej Ottona, a także całego zgromadzenia braci przy kaplicy św. Stefana oraz świeckich osób z archidiecezji magdeburskiej: kasztelana Burcharda i prefekta Magdeburga Hadamarusa świadczy o tym, że został on wydany w tym mieście, przez będącego gościem arcybiskupa Bremy Hartwiga. Zaś określenie Wichmana jako „dominus” i jednocześnie „electus Magdeburgensis” jest stwierdzeniem jego nowej pozycji, a wyrażonej w tej postaci ze względu na brak potwierdzenia papieskiego. Przemawia za tym również formuła przedstawienia Bertolda jako „ecclesiae prenotatus” czyli wyznaczonego z góry, zapewne na miejsce Wichmana. Jest to zatem nowa sytuacja tych dwojga choć jeszcze bez zgody papieskiej nie formalna.

Godne uwagi, że występujący w roli świadka kasztelan Burchard, notowany dotąd regularnie na dokumentach związanych z życiem archidiecezji magdeburskiej od października 1152 roku nie występuje już w żadnym akcie. Zatem dokument ten został wystawiony nie później niż we wrześniu, być może już w sierpniu, bodajże przed dotarciem do Magdeburga opinii papieża.

Wczesną jesienią Eugeniusz III zniecierpliwiony przedłużającymi się pertraktacjami z senatem rzymskim poprosił o pomoc króla niemieckiego Fryderyka I Barbarossę, aby móc wreszcie opuścić Sienę i opanować sytuację

w zbuntowanym Rzymie. Senat też podjął starania o pozyskanie względów Fryderyka, a ten w myśl zasad swojej polityki postanowił wykorzystać osłabienie papieństwa.

Po krótkich zabiegach udało się papieżowi uzyskać poparcie króla niemieckiego lecz za cenę pewnych ustępstw, dla omówienia których mieli w najbliższym czasie udać się do Niemiec legaci. W takiej sytuacji „senat musiał otworzyć bramy miasta przed wracającym do Rzymu jesienią 1152 r. Eugeniuszem III”²¹). Odwilż w stosunkach między papieństwem a cesarstwem pozwalała Wichmanowi spodziewać się, że uzyska postulację podczas pobytu legatów lub sam niedługo uda się po nią i po paliusz do Rzymu.

Do zajęcia takiego stanowiska skłaniają dwa zachowane w oryginałach dokumenty z października 1152 r., wydane w Würzburgu przez Fryderyka I²²). Jeden potwierdzający nadania ziemskie i prawa dla Guidona, hrabiego Biantate, związany był z obszarem północnowłoskiej diecezji Vercelle²³). Sprawy dotyczące tego biskupstwa zostały ujęte w aktach z 17 i 18 października²⁴); wspomniany dokument musiał więc być wydany w ciągu tych dwóch dni. Potwierdza to również fakt, że Guido i Ugo, biskup Vercelle nie występują w innych aktach poza przytoczonymi wyżej.

Wichman jako arcybiskup Magdeburga został wymieniony w spisie świadków na drugim miejscu po metropolicie Bremy Hartwigu, a przed pięcioma biskupami: Henrykiem z Ratyzbony, Gebhardem z Würzburga, Güntherem ze Spiry, Anzelmem z Havelbergu i Ugonem z Vercelle.

Drugi z dokumentów również pochodzi z Würzburga, a wydany został przez Fryderyka I dla Günthera, biskupa Spiry, dnia 20 października²⁵). Tutaj Wichman również występuje w roli arcybiskupa Magdeburga tak jak poprzednio za Hartwigiem, a przed biskupami: Gebhardem z Würzburga, Eberhardem z Bambergu, Henrykiem z Ratyzbony, Anzelmem z Havelbergu, Henrykiem z Leodium i Burchardem z Argentiny (Strasburga).

Z zajmowanego miejsca wśród świadków w tych dokumentach wynika, że szanse Wichmana dzięki korzystniejszej sytuacji znacznie wzrosły. Zapewne jednak nie objął on jeszcze bezpośrednio katedry w Magdeburgu, ponieważ część kanoników na czele z Gerhardem dalej stawiała opór. Jednocześnie nie zanieczywał obowiązków biskupa Żytycy, o czym świadczy dokument przez niego wystawiony 6 stycznia 1153 roku w Naumburgu dla klasztoru w Pforte²⁶). Klasztor ten znajduje się w diecezji naumburskiej, więc potwierdzenie nadań biskupa Naumburga Udoną I leżało w gestii jego następcy, stąd też Wichman występuje jako biskup Naumburga, przy udziale w roli świadka prepozyta katedralnego Bertolda.

Gdy między 7 a 14 stycznia 1153 roku przybyli do Niemiec legaci papiescy, kardynałowie Bernard i Grzegorz²⁷ wydawało się, że lada

dzień cała sprawa związana z potwierdzeniem papieskim zostanie załatwiona, a przy pomocy legatów uda się nakłonić do zgody kapitułę katedralną. Płonne jednak były nadzieje nie tylko Wichmana ale i króla, gdyż Eugeniusz III umocniwszy się w Rzymie wcale nie zamierzał odstępować od wywalczonych w pierwszej połowie tegoż wieku zdobyczy papieństwa.

Wszystkie prawie sporne kwestie zostały załatwione przez Fryderyka z legatami, ale w sprawie Wichmana wysłannicy papiescy nie chcieli ustąpić²⁸), stojąc na gruncie swobodnego wyboru biskupów i to dokonywanego przez kanoników katedralnych. W tym czasie występuje Wichman w dwóch dokumentach ze swej dotychczasowej diecezji, tj. Naumburga. Oba dokumenty są wydane przez Fryderyka I Barbarossę, w okresie świąt Wielkanocnych w Bambergu, gdzie wówczas przebywał dwór królewski²⁹). Pierwszy z dnia 23 kwietnia 1153 r. wystawiony dla biskupa Como, Ardicio, zawiera w spisie świadków Wichmana, biskupa Cicensis, który występuje jako czwarty po Bernardzie i Grzegorzu, kardynałach i legatach oraz po Anzelmie z Havelbergu i Ottonie z Fryzyngi³⁰). W drugim z dokumentów dzień później, tj. 24 kwietnia 1153 r. król nadaje regalia temu samemu biskupowi Como, a Wichman zapisany jest ponownie jako biskup Żytycy z tym, że jako drugi ze świadków po Anzelmie havelberskim, a przed Konradem biskupem Augusty³¹).

Tak więc nawet Fryderyk Barbarossa nie chcąc zaostrzać konfliktu z papieżem zgodził się aby Wichman wystąpił w dokumentach jako biskup Naumburga. W innym wypadku legaci mogli odmówić wspólnego wystąpienia w aktach. Po wizycie legatów strony uczestniczące w sporze jeszcze zdecydowanej opowiedziały się za swoimi protegowanymi, a problem pozostał dalej nierozwiązany.

Do nowej konfrontacji już nie doszło z powodu zmian zaszłych w Rzymie. 8 lipca 1153 r. zmarł papież Eugeniusz III, a następcą na stolicy piotrowej został dnia 12 lipca Anastazjusz IV³²). Nowy sędziwy papież, jak charakteryzuje go T. Manteuffel „nie miał ani zdrowia ani ochoty do prowadzenia sporu z kolumną i swój kilkunastomiesięczny pontyfikat spędził w Rzymie pogodzony pozornie z panującym tam układem stosunków”³³).

Odzyskanie przewagi przez senat wskazywało jednocześnie, że mało energiczny papież nie będzie prowadził walki przeciwko postulacji. W krótkim też czasie doszło do złagodzenia konfliktu, Anastazjusz IV szukał dróg porozumienia, a Wichman powrócił do tytułu arcybiskupa.

W dokumencie datowanym wrześniem 1153 r. na podstawie danych o pobycie Fryderyka w Regensburgu³⁴, miejscu wydania czyli w dwa miesiące po wyborze Anastazjusza, Wichman występuje już jako „Magdeburgensis archiepiscopus Wigmannus”³⁵). Dokument ten wydany przez Fryderyka I zatwierdza nadania ziemskie dla klasztoru w Gottesgnade,

a jest sygnowany przez siedmiu przedstawicieli episkopatu. Na pierwszym miejscu znajduje się Wichman, arcybiskup Magdeburga, a dalej idą kolejno: Eberhard, arcybiskup Salzburga oraz biskupi: Anzelm z Havelbergu, Eberhard z Bambergu, Henryk z Ratzybony, Konrad z Padwy, Eberhard z Trydentu, Herman z Konstancji i Otto z Fryzycji. Tak więc Wichman został tutaj wyniesiony ponad innych dostojników kościelnych cesarstwa łącznie z arcybiskupem Salzburga i biskupami miast włoskich. Wynikałoby stąd, że sprawę postulacji Wichmana traktowano na dworze królewskim jako przesądzoną. Prawdopodobnie późną jesienią tegoż roku Wichman objął rządę w archidiecezji magdeburskiej, a kapituła z Gerhardem wobec braku jakichkolwiek widoków na ewentualny sukces i nie licząc więcej na poparcie papieskie skłaniać się zaczęła ku ustępstwu. Jak twierdzi Otto z Fryzycji, Wichman miał uzyskać wówczas w formie ustnej deklaracji potwierdzenie papieskie, a w celu sfinalizowania całej sprawy do Niemiec miał przybyć legat papieski ³⁶⁾. W lutym 1154 roku przybył do Niemiec legat papieski, kardynał Gerhard ³⁷⁾, a rokowania przebiegały dosyć długo i burzliwie, bo nawet tak dobrotliwy człowiek jak Anastazjusz IV nie chciał odstąpić od praw przysługujących papieżowi.

W międzyczasie Wichman jako biskup wystawił dnia 8 marca 1154 roku w naumburskim sanktuarium św. Piotra dokument dla kościoła w Pforte ³⁸⁾. Przedsięwzięcie to należało do kompetencji biskupa Naumburga, a jako świadkowie wystąpili tamtejsi kanonicy katedralni z prepozytem Bertoldem na czele. W następnych dwóch dokumentach także Wichman występuje jako biskup Naumburga. Pierwszy wystawiony przez niego w dniu 1 kwietnia 1154 r. w Naumburgu zatwierdza nadania dla benedyktynów z kościoła św. Stefana ³⁹⁾. W roli świadków również wystąpili tamtejsi kanonicy katedralni jednakże na czele z nowym prepozytem Udonem. Drugi z dokumentów posiada tylko datę roczną 1154 i zatwierdza poczynione na rzecz kanoników z Naumburga nadania ziemskie, a wystawiony został także przez Wichmana ⁴⁰⁾. Prawdopodobnie akt ten został wydany na początku kwietnia, ponieważ Wichman potwierdza nadania w obecności swojego następcy, którym jest Bertold, zatem nie będący prepozytem, którym według dokumentu z 1 kwietnia był już Udo.

Zapewne dokument został wystawiony przed Świątami Wielkanocnymi (4 kwietnia), ponieważ zaraz po świątach Wichman udał się do Rzymu ⁴¹⁾. Te dwa dokumenty stanowiące swego rodzaju obrachunek z czynnościami podlegającymi biskupowi Naumburga oraz fakt występowania w jednym z nich wyznaczonego już następcy na diecezję żytycką wskazuje, że sprawa potwierdzenia papieskiego dla Wichmana na arcybiskupstwo magdeburskie musiała być już załatwiona. Przemawia za tym też czas pobytu Wichmana w Rzymie, skąd wrócił już na początek czerwca i jako arcybiskup Magdeburga

zjawił się na dworze królewskim w Goslarze ⁴²⁾. Wyjazd, który nastąpił po Świątach Wielkanocnych gdzieś między 6—10 kwietnia w połączeniu z powrotem świadczą, że Wichman miałby niewiele czasu na załatwienie tak złożonej sprawy jaką było uzyskanie postulacji papieskiej. Odliczając bowiem czas na drogę w jedną i drugą stronę (ok. 2700 km), na pobyt w Rzymie przypada tylko kilka dni, mógł zatem odebrać przyznany paliusz arcybiskupi wraz z błogosławieństwem papieskim. Była to więc jedynie formalność; a rozstrzygnięcie zapadło jeszcze przed Wielkanocą w drugiej połowie marca 1154 roku podczas rozmów kardynała Gerharda w Naumburgu z Wichmanem, a następnie w Magdeburgu dokąd przybył na święta Fryderyk Barbarossa ⁴³⁾.

Płyta nagrobkowa wykonana około 1200 roku z katedry w Magdeburgu arcybiskupa Wichmana von Seeburg, który rządził archidiecezją magdeburską w latach 1152—1192. Znajduje się on wraz z biskupem płockim Aleksandrem z Malonne na Drzwiach Płockich, wykonanych przez mistrzów z Magdeburga Riquina i Waismutha.

Legatowi papieskiemu udało się równocześnie nakłonić do zgody opozycję w kapitule katedralnej na czele z prepozytem Gerhardem. Posiadając postulację papieską od czerwca Wichman występuje już w roli arcybiskupa Magdeburga.

Wynika to także z wydanego w Goslarze dokumentu, w którym Fryderyk I przekazał księciu saskiemu Henrykowi i jego następcom prawa inwestytury dla północnych biskupstw archidiecezji hamburskiej⁴⁴). Spis świadków rozpoczyna arcybiskup Magdeburga Wichman, a dalej znajdują się następujący biskupi: Bruno z Hildesheim, Herman z Verden, Wicher z Brandenburga oraz Bertold jako „electus Cicense”. Dokument ów musiał być wydany w pierwszej połowie czerwca gdyż Wichman występuje już w nowej roli, a Bertold jeszcze jako electus⁴⁵). Fakt, iż Bertold został wybrany na biskupa Naumburga jak też pierwszoplanowa pozycja Wichmana potwierdzają, że spór toczony z różnymi nasileniami został wreszcie zakończony. Na pozostałym bowiem dokumentach z roku 1154 Wichman występuje stale jako arcybiskup Magdeburga⁴⁶).

W oparciu przede wszystkim o zachowane dokumenty zostały przesłane ponad półtora-roczone zmagania o postulację, którą Wichman uzyskał w drugiej połowie marca 1154 r. W pertraktacjach końcowych uczestniczyli z jednej strony Wichman wraz z swoimi poplecznikami, a z drugiej legat papieski, któremu też udało się nakłonić do zgody opozycję w kapitule katedralnej w Magdeburgu. Paliusz arcybiskupi Wichman odebrał sam, będąc w Rzymie w początkach maja 1154 r. Natomiast już wcześniej, bodaj od jesieni 1153 r. administrował w Magdeburgu. Wnosić stąd można, że zgodnie z wcześniejszym ustaleniem⁴⁷) brązowe Drzwi dla Płocka zostały wykonane w warsztacie magdeburskim zanim Wichman uzyskał paliusz i tytuł arcybiskupa, a więc na jesieni i zimą 1153/1154 roku.

PRZYPISY

- 1) Zob. A. Poppe, O dacie wykonania Drzwi Płockich w warsztacie magdeburskim. Notatki Płockie 1977 nr 2, str. 25—30 oraz H. Prutz, Kaiser Friedrich I. Bd1: 1152—1158. Danzig 1871, s. 40—52 H. Simonsfeld, Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Friedrich I. Bd1: 1152—1158. Leipzig 1908, s. 75—216 D. Claude, Geschichte des Erzbistums Magdeburg bis in das 12 Jahrhundert. TII. Köln-Wien 1975, s. 71—81.
- 2) D. Claude, Geschichte..., s. 64.
- 3) Chronicon Montis Sereni a. 1152 w: MGH SS XXIII, s. 149 (dalej cyt. Chronicon Montis Sereni), zob. też P. Rassow, Honor Imperii. München und Berlin 1940, s. 19.
- 4) Die Jahrbücher von Magdeburg (Chronographus Saxo) ed. E. Winkelmann. Leipzig 1895, s. 96.
- 5) Biskupem Naumburga został po Udonie I w 1148 roku Monumenta Erphesturtensia saec. XII, XIII, XIV. ed. O. Holder-Egger. Hannoverae 1899, s. 177 (dalej cyt. Mon. Erph.).
- 6) P. Rassow, Honor..., s. 19.
- 7) Gesta Friderici I Imperatoris auc. Ottone et Ragewino. Lib. II. 6 w: MGH SS XX, s. 392 (dalej cyt. Gesta Friderici).
- 8) H. Prutz, Kaiser... ,s. 52; D. Claude, Geschichte..., s. 75.
- 9) Dok. z 14 lutego 1152 r. wydany przez samego Wichmana dla kościoła w Gernrode — Codex Diplomaticus Anhaltinus Bd1. ed. O. Heinemann. Dessau 1867—1873, 371 (d. cyt. CDA I), Codex Diplomaticus Saxoniae Regiae. Bd2. ed. O. Posse. Leipzig 1889, 233 (d. cyt. CDSaxR II), Regesta Historiae Brandenburgensis. Bd 1. ed. G. W. Raumer. Berlin 1836 1174, (d. cyt. RHBer I); dok. z 9 marca 1152 r. wydany w Naumburgu przez Wichmana dla margrafa Wilhelma — Regesta Diplomatica necnon epistolaria Historiae Thuringiae. Bd 2. e. O. Dobenecker Jena 1900, 2 (d. cyt. RDTh II); dwa dok. wydane przez Fryderyka I w Goslarze 8 i 9 maja 1152 r., pierwszy dla opactwa Wausorre, drugi dla klasztoru na Górze św. Jerzego — CDA I, 379, 380; K. F. Stumpf-Brentano, Acta Imperii adhuc inedita. Innsbruck 1865—1883, 118, 119 (d. cyt. Acta Imperii); RDTh II, 6, 7; dok. z 18 maja 1152 wydany w Merseburgu przez Fryderyka I dla klasztoru w Nowej-Korbei — CDA I, 381; RDTh II, 11; CDSaxR II, 234; Die Kaiserurkunden des X, XI, XII Jahrhunderts Bd 2. ed. K. F. Stumpf. Innsbruck 1865, 3626 (d. cyt. Kaiserurkunden).
- 10) CDA I, 384; RDTh II, 13; Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt. Bd 1. ed. G. Schmidt. Leipzig 1883, 238a dokument ten dotyczy czynności prawnej (actum) dokonanej jeszcze za życia arcybiskupa Magdeburga Fryderyka natomiast jego spisania i wręczenia (datum) dokonano już po jego śmierci, stąd też w zastępstwie ostatnie czynności wypełnił jeden z biskupów archidiecezji magdeburskiej Ulryk z Halberstadt.
- 11) Keiserurkunden, 3629 — pierwszy dokument z Regensburga posiada datę 29 czerwca 1152 r.
- 12) Gesta Friderici, Lib. II. 6, s. 392.
- 13) Dokumenty z dnia: 6 stycznia 1153, 8 marca 1154, 1 kwietnia 1154 r.
- 14) RDTh II, 16 wiadomo o nim z listu papieskiego z dnia 17 sierpnia 1152 r.
- 15) Acta Imperii, 120; RDTh II, 17; Kaiserurkunden, 3632 — oryg.
- 16) Gesta Friderici, Lib. II. 8, s. 393.
- 17) RDTh II, 19; Regesta Pontificum Romanorum. ed. Ph. Jaffé Berolini 1851, 6658 (d. cyt. RPRom); Bibliotheca Rerur Germanicarum. Bd 1. ed. Ph. Jaffé. Berolini 186, 401 (d. cyt. Bibl. I).

- 18) RDTh II, 21; Codex Diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Bd 1. ed. G. Fridrich. Pragae 1904—1907, 172; Gesta Friderici, Lib. II, 8, s. 393—394; RPRom, 6659; Bibl. I, 402; RHBr I, 1190 — oryg.
- 19) Kościół w Polsce. T 1 red. J. Kłoczowski. Kraków 1966, s. 188—189 „viri religiosi” to najczęściej całe duchowieństwo diecezji.
- 20) RDTh II, 29; Hamburgisches Urkundenbuch. Bd 1. ed. J. M. Lappenberg. Hamburg 1907, 201 (d. cyt. HUB I); RHBr I, 1196 — oryg.
- 21) T. Manteuffel, Narodziny herezji. Wyznawcy dobrowolnego ubóstwa w średniowieczu. Warszawa 1963, s. 61.
- 22) Według Regesta chronologico-diplomatica. ed. J. F. Böhmer Frankfurt n/M. 1831, s. 122; Regesten der Markgrafen von Brandenburg. Bd 1. ed. H. Krabbo. Leipzig 1910, 220—227, s. 42—43 kilka dokumentów z Würzburga wydanych przez Fryderyka I jest datowanych między 13 a 24 października 1152 r.
- 23) Acta Imperii, 336; CDSaxR II, 239; RDTh II, 27; CDA I, 391 — oryg.
- 24) CDA I, 386, 387, 388.
- 25) RDTh II, 26; Kaiserurkunden, 3650 — oryginał. CDA I, 389 oraz CDSaxR II, 238 zamieszczają druk z kopii, na której występuje „Witmannus Magdeburgensis episcopus”, należy jednak uznać to za pomyłkę kopisty.
- 26) RDTt II, 38; F. Rosenfeld, Urkundenbuch des Hochstifts Naumburg. Bd 1. Magdeburg 1930. 213 (d. cyt. UBHN) — oryg.
- 27) Mon. Erph., s. 178; Chronicon Montis Sereni a. 1153, s. 149.
- 28) H. Simonsfeld, Jahrbücher..., s. 177.
- 29) Gesta Friderici, Lib. II, 9, s. 394.
- 30) CDA I, 400; RDTh II, 48; UBHN, 214; Kaiserurkunden, 3677.
- 31) CDA I, 401; RDTh II, 49; UBHN, 215; Kaiserurkunden, 3668.
- 32) H. Simonsfeld, Jahrbücher..., s. 186; Mon. Erph., s. 178.
- 33) T. Manteuffel, Narodziny..., s. 61.
- 34) Gesta Friderici, Lib. II, 11, s. 395 wrzesień jest jedynym okresem pobytu Fryderyka I w Regensburgu w roku 1153.
- 35) CDA I, 402; CDSaxR II, 247; RHBr I, 1208 — zach. w oryg.
- 36) Gesta Friderici, Lib. II, 10, s. 394.
- 37) Gesta Friderici, Lib. II, 10, s. 394; H. Simonsfeld, Jahrbücher..., s. 215.
- 38) RDTh II, 65; UBHN, 216 — oryg.
- 39) RDTh II, 66; CDSaxR II, 249; UBHN, 217 — oryg.
- 40) RDTh II, 69 — oryg.
- 41) H. Simonsfeld, Jahrbücher..., s. 215.
- 42) Chronicon Montis Sereni a. 1154, s. 149; Gesta Friderici, Lib. II, 10, s. 395.
- 43) Annales Palidenses a. 1154 w: MGH SS XVI, s. 88 (d. cyt. Annales Palidenses).
- 44) CDA I, 407; CDSaxR II 251; RDTh II, 71; HUB I, 205; Kaiserurkunden, 3692; UBHN, 219 — oryg.
- 45) W czerwcu 1152 r. Bertold był już oficjalnie biskupem Naumburga, Annales Palidenses a. 1154, s. 88.
- 46) Dok. wydany 19 września 1154 r. w Halle przez Hartwiga, arcybiskupa Bremy dla klasztoru w Paulinzelle; Wichman wstępuje jako pierwszy w towarzystwie Bertolda, biskupa Żytycy jak i Udon, prepozyta katedralnego w Naumburgu CDA I, 408; RDTh II, 75; HUB I, 204; Urkundenbuch des Kloster Paulinzelle. Bd 1. ed. E. Anemüller. Jena 1889, 25 (d. cyt. UBKP) — kopia. Dok. z 1 października 1154 r., wystawcą jest sam Wichman; dokument wydany w Giebichenstein dla klasztoru Paulinzelle, świadkami są ministrantowie Kościoła w Magdeburgu — UBKP, 26; RDTh II, 76 — oryg.
- 47) A. Poppe, O dacie..., s. 29.

